

ЗА ОНТО-ТЕО-ЛОГИЧЕСКАТА СЪЩНОСТ НА МЕТАФИЗИКАТА

Гл. ас. г-р Стоян Бъчваров

ON THE ONTO-THEO-LOGICAL ESSENCE OF METAPHYSICS

Assistant Prof. Dr. Stoyan Buchvarov

Abstract. *Metaphysics is analyzed in the context of phenomenology as combination of ontological, theological and logical approach to transcendental objects. A difference between Heidegger's and Husserl's approach is justified.*

Key words: *phenomenology, metaphysics, Husserl, Heidegger*

Битието е постоянно присъстващата (*Anwesenheit*) цялост, тъждествена със себе си. С тези формални определения на битието можем да започнем. Но в проблематиката на метафизиката са включени и отношението между цялото и частта, отношението между битието и човека. *Dasein* като цялост има място в битието, то е даденост в цялото, защото е част от него, а битието е негова причина и основание. Битието като цялост е дадено ("Es gibt")¹ в *Dasein* като смисъл, като дар (*Gabe*), който приема в себе си. Битието за Хайдегер е целостта на съществуващото, сбор от всички ноематични феномени. Но "мястото" на битието в *Dasein* се разкрива само във времето като съ-битие, защото *Dasein* е времева цялост. Единствената, която може да срещне друга цялост. Човешкото битие, търсещо чистата всеобщност губи своето място в света. Битието едновременно има място в биващото и е без място. То може да се прояви само като онтико-онтологично единство. Човекът започва своя път към цялото от отделното, за което се погрижва, стигайки до грижата, която е

основната същност на неговото битие. Грижата му дава възможност да бъде едновременно с частта и цялото. За разлика от Хусерл, Хайдегер смята, че конституирането и осмислянето на нещо може да стане само, ако въпросното нещо бъде схванато в неговите основания. Но също така е важна кларификацията на концептуалната система, чрез която описваме битието и биващото. Онтологията има за предмет различеното различно биващо (онтичното), метафизиката – биващото в цялост (онтологичното), а фундаменталната онтология – онава, което може да схване биващото и битието в тяхното единство и различие.

Логиката на отношението част – цяло и ноетико-ноематичният модел на Хусерл присъстват и във втората част на творчеството на М. Хайдегер. От “Що е метафизика?” (1929) до “Време и битие” (1962), Хайдегер се опитва да развие своята онто-тео-логия* като учение за смисъла на битието. Смисъла на битието можем да разкрием, като направим деструкция на история на онтологията и разкрием всички нюанси на осмислянето на съществуващото в цялост, което е по-смислено и значимо от несъществуващото в цялост.

За Хусерл цялост е ноематичното ядро, което може да притежава всяко едно отделно (о-пре-делено) съществуващо, всяка една предметност, но същността на всяка една ноема може да се разгръща в един безкраен хоризонт. От конституцията на вещта преминаваме към конституирането на най-всеобщите понятия на битието. Или всяко едно отделно съществуващо може да ни даде връзка с цялото на съществуващото. Също така “категиите” или “ноематичните характеристики” при Хусерл съществуват в самостоятелния регион на формалната онтология (от “Идеи” I), с което ни напомня Платон и Ницше с отъждествяването на идея и категория, а също така на категория и ценност. Хайдегер прави още една крачка напред. След като вещта винаги ще ни препраща към хоризонта на битието, защо да не потърсим смисъла на това действително цяло (битието)?

Хайдегер също твърди, че това, което е най-близо до нас, са вещите ², те са първото, за което човек се погрижва. Вещта е нещо самостоятелно (Selbständiges), единство на вещество и идея. Вещта притежава самостоятелност. Тя е нещо различно от предмета. Предмета (Gegenstand) можем да представим пред себе си чрез възприятието,

да си го спомним, а вещта притежава каквина, която е характерна само за нея, принадлежи само на нея, тя е не-що (Sache), съществуващо, чиято каквина ни е известна. Вещността на вещта (Dingheit des Dinges), същността ѝ може да бъде изведена чрез словото. Сама по себе си вещта няма смисъл, но осмислена като символ, тя дава цялото битие – земята (Die Erde), небето (Der Himmel), божеството (Die Göttlichen) и смъртните (Die Sterblichen)³.

Хусерл смята, че вещта ни разкрива цял един регион от битието, а Хайдегер, че открива цялото битие в неговия тео-логически смисъл – като божественото божество (Gottheit die Göttlichen). С битието като божество се мислят вече и останалите фрагменти постоянно присъстващото. Осмислената вещ като символ вече не е просто бездушна част от реалността, а водач към света и неговата цялост. Битието пред-хожда (Vor-herige) съществуващото, то е всевластно по отношение на биващото (Seienden), но също е условие за неговото съществуване. А битието на биващото се реализира чрез вещите. Начинът да се вмести битието в човешкия разум е само онтологически. Метафизиката като наука за целостта на съществуващото е възможна само като онто-тео-логия, смята Хайдегер. Човешкото битие е онова, което може да приеме постоянно присъстващото в разума си, но това откриване на битието се извършва във времето, защото човешката духовност с всички ноетични феномени в себе си е времева. Времето същностно принадлежи на човека и само във времето може да бъде приет дарът на битието. Ноетико-ноематичният модел на съществуващото при Хайдегер се превръща в модел време и битие. Времето обединява всички ноези на съзнанието, а битието събира всички ноеми (вещи) на съществуващото. Моделът, с който адекватно можем да опишем света, е времево-битиен, едновременно фундаментално онтологически – за субективния субект-обект и онто-тео-логически – за обективния субект-обект. Когато се конструира модел, който трябва автентично да пресъздаде съществуващото, то той трябва да бъде валиден както за обективния свят, така и за субективния. Ноетико-ноематичният модел на Хусерл пресъздава света само на територията на трансценденталното съзнание. А е необходимо теологически да сме наясно, че човекът е творение на нещо притежаващо изключителна мощ. За разлика от Хусерл, Хайдегер

поставя на първо място кларификацията на най-общите формални понятия на битието, а едва след това можем да говорим за конституирането на вещта, индивидуацията на битието на биващото. Проблемът за метафизиката като онто-тео-логия Хайдегер започва да развива от първите си работи, посветени на средновековната философия, до “Хегеловата “Феноменология на духа” (1932), “Основните проблеми на философията” (1933), ”Ницше”, том 2-ри (1939–1948), “Идентичност и различие” (1957), проблемът може да бъде изведен и от редица други произведения като ”Писмо за хуманизма ” (1947), “Das Ding” (1950), ”Време и битие” (1962) и т.н.

В действителност Аристотел за пръв път въвежда термина теология. В книга VI глава първа учението за ”...вечното, неподвижното и отделното...” (Аристотел, *Метафизика*, 1026a10) нарича теология. Последната се оказва собствено ”първата философия”, защото философията основно е учение за причините и началата на съществуващото, а те са вечни и неподвижни. Оттам Хайдегер започва с обосновката на онто-тео-логическата структура на метафизиката, защото тя е учение за вечното и безкрайното. Метафизиката е науката за първата същност като основание на съществуващото.

Въпросът, който вълнува Хайдегер, е: Какво е това, което е вълнувало цялото европейско мислене (*ganzen Sache des abendländischen Denkens*) от античността до сега? Какво е нещото, което вълнува мисленето на Европа като цяло⁴. Какво е било в миналото и сега това, което е вълнувало и още ангажира мисленето (*die Sache des Denkens*)? При Хегел предметът на мисленето е бил битието като тждествено, а в настоящето, мисли Хайдегер, битието в отношението му на различие от биващото, нещото, което вълнува мисленето е различието като различие⁵. Разговорът в история на философията се развива по посока на мисленето на битието. Силата на мислителя е в помисленото от него. Разговорът се задава от авторите, които снемат битието в езика и отгук трябва да се изследват начините на именуване на битието. Затова е необходимо да се направи “крчка назад” и да се помисли върху забравеното в история на философията. Хайдегер смята, че забравеното е различието между битие и съществуващо. Мисленето върху забравеното ще даде същността на метафизиката, а който може да чете ще разбере, че метафизиката по

същество е онто-тео-логия. Метафизиката е наука за съществуващото в цялост. ”Целостността на това цяло е единство на биващото, което се едини като създаваща основа.”⁷⁶ Логиката на Хегел се занимава с твърдението на битие и мислене. По-дълбока от теологията е само логиката. Битието и мисленето са пред-поставени като основания, те представляват единно цяло в модуса на постижението и обосноваването. Битието разкрива себе си като обосноваващо основание или твърдение на битие и мислене. Погледът в история на философията показва, че метафизиката съществува първо като логика. Основанието по своето същностно произхождение е слово (logos), разбиране в смисъла на събиращо цяло. Пред-поставеното е пред-забравено, работата на мисленето е да изведе основанията на съществуващото от забвение. Битието като създаващо цяло и първа причина превръща метафизиката в тео-логиката. Метафизиката е обвързана с битието като първа причина. Тя е теология, навсякъде в преданието на метафизиката се говори за Бог. Бог е основание и причина на съществуващото (Seiendes), от което следва, че метафизиката е тео-логика. В “Битие и време” философията е онто-хрония, Dasein е хронос, а хроносът дава място на логоса, а логосът е обосноваващо основание. Метафизиката като учение за разликата между битие и биващо се превръща в онто-тео-логия. Целите на онто-тео-логията са няколко: (1) да се изяснят формалните понятия на битието, (2) да се обоснове индивидуацията и конституцията на битието на биващото, (3) да се разгледат откриващо скриващите конкретни смисли на битието в история на метафизиката като интересубективно постижение на тълкуване и разбиране на западното мислене.

Хайдегер ни дава битието в два основни формални смисъла: логически – като цяло (Ganzen) и теологически – като всеобщо (Allgemeinen). Битието е не само основа и основание, то е и постигащо единство основание, което е всеобщо в най-голяма степен, винаги и навсякъде е равно-валидно, присъства като обосноваващото единство на всичкото, висшето, което е над всичко. Метафизиката е логика като мислене за основанията, тя постига винаги и навсякъде всичко, ”...мислейки от основите и обосновава биващото като такова в цялост, изхождайки от битието като основание.”⁷⁷ Метафизиката е тео-логика като мислене за изначалното основание представено като причина

на всичко съществуващо, първо-начало (πρώτη ἀρχή), causa prima, като крайна цел на самото мислене, търсещо обосноваващо възвръщане към крайния отговор. Тя е длъжна да положи Бог като висше основание. Битието на съществуващото мислено като основание може да бъде представено основателно само като причина на себе си. Метафизическото мислене по необходимост възхожда към Бог, защото онова, което мисли (парадигмата на всяко мислене) е битието като основание на биващото. Метафизиката като тео-логика възприема битието като всеобщо основание на всичко съществуващо. Но как поставен въпросът с метафизиката като онто-логика? Какъв е предмета на тео-логиката и онто-логиката? Предметът на онтологията е същността на съществуващото, но онтологията трябва да мисли и съществуването на биващото в цялост т. е. вечното основание на съществуването. Онтологията трябва да мисли теологически за отношението между битие и биващо, отношението между същност и съществуващо като такова. Битието и биващото, най-висшето и последното. Едното и другото в единство и същото в тяхното различие едно от друго. Единството (Einheit) е от такъв род, че последното обосновава първото, а първото последното. Затова смисълът на битието може да бъде разкрит единствено в неговото различие от съществуващото т.е. в метафизиката онтологията и теологията са две дисциплини неразделни една от друга. Битието е цялото, всеобщото и единното, а това са чистите формални определения на битието, като абстрактно то притежава формален смисъл, но конкретният жив смисъл може да бъде разкрит само във връзката му с отделното, различното, отпадналото, склоненото. Чистият смисъл (същността) на битието можем да разкрием само, когато го мислим отделно (Sachlich) от съществуващото и обратно, формалният смисъл (същността) на биващото се показва в неговата отделност и различие от битието. Чрез разграничаването на битие от биващо получаваме чисто формалните им определения, а конкретният смисъл се открива само във връзката на битието с биващото. Топосът се крие във фиксирането на смисъла в конкретното единство. Конституирането на вещта в съзнанието. “Битието битийства (Sein west) тук в посоката на прехода (Überganges) му към биващото (Seienden).”⁸ То става биващо, преминавайки към частта, не губи своето положение, а се превръща в

съществуващо благодарение на отделното. Частта и цялото се допълват и конституират заедно. Битието съхранява себе си в наличността, в нескритостта. То пре-хожда в биването като разкриващо се пре-въз-хождане, съхранява себе си в нескритостта като из-хождане в наличното. Но така битието и съществуващото се оказват различни, битието като пре-въз-хождащото, а съществуващото като из-хождащото.

Различието става основния предмет на онто-тео-логията. Благодарение на раз-ликата (Unter-Schied) нещо може да стане предмет на мисленето, нещо (Sache) може да бъде мислено. Не-що се отличава от друго не-що. Едно отделно биващо може да бъде определено, а това е работата на онтологията, чрез определението да изяви лика на не-що, да конституира нещо. Битието съхранява своето биване и облика си с помощта на различието. То е цяло, всеобщо, единно в своето от-личие от съществуващото, а ликът на битието изпъква само в отношението му с биващото. Битието е тъждествено, но тъждеството е неотлично. А доколкото отделното съществува, то влиза в съгласие с битието и му дава отлика. Различието между битието и биващото като разделяне е тяхното разкриващо-съхраняващо съгласие. Само благодарение на различието е възможно определението, а последното извява същността на нещо съществуващо. Затова онто-тео-логията* е универсална ноематика, като учение за формалните понятия на мисленето, като метод за извеждане на същностите на мислените неща. А целта на разбирането е не само кларификация на понятия, а и конституиране на неща.

Подобно на Хусерл, Хайдегер смята, че конституирането се осъществява чрез отделно биващото. Битието на биващото се реализира във вещта. Вещта е единство на материя и форма. В нея се срещат божественото и смъртното, обединява небето и земята. Конкретизира всеобщото като тук присъстващо (същност). Тя е отделното, самостоятелното, индивидуалното. Битието на биващото се осъществява като вещ.

Различни се наричат онези неща, смята Аристотел, които са “друго” едно спрямо други или/ и съдържат “другостта” в самата си същност (Вж. Аристотел, Метафизика, 1018 а 10-15). Едното и другото са противоположни и противолежачи, но заедно съществу-

ващи. Само чрез различието могат да се изразят множеството смисли и многообразието на съществуващото като такова. Нещо може да бъде мислено само когато има ипостас, когато притежава собствен образ.

Хайдегер прилага феноменологическия метод в търсенето на смисъла на битието. Но смисълът на битието трябва да бъде изведен от история на философията. Вече споменахме, че търсенето на феноменологията е обвързано с виждането в безусловната всеобщност. Абсолютната (безусловна) всеобщност е основана на пред-логическото и формално онтологическото *arguere* и по същество представлява всеобщността на корелацията на мислене и битие⁹. Ала историята е разбиване и парцелиране на тази всеобщност. Не е ли това противоречие? В своите първи текстове Хусерл твърди, че трябва да се върнем към самите неща, а история на философията е свързана с това, което други хора са казали за нещата. Но по-късно в произведението му “Първата философия” от 1923/24 година, забелязваме изцяло историко-философско изложение. Обръща внимание на Платон, Аристотел, Плотин, Декарт, Лок, Бъркли, Хюм, Лайбниц и Кант, а не е ли това в противоречие с първоначалния проект за феноменология? Хусерл свежда всичко до трансценденталното Аз, а последното е винаги обвързано с понятието “сега”. Една всеобщност преживява друга всеобщност. Едно *Ur-Ich* конституира изначалната всеобщност в едно безкрайно настояще. Но така за историята на преживяването на абсолютната всеобщност не би имало място. Предмет на историята е фактът, а философията е учение за същността. Как е възможна феноменологията на историята и в частност феноменологическият анализ на история на битието? Всяко едно възприятие, което се осъществява “сега”, задържа за момент това, което сме възприели “преди малко”, а ретенцията от своя страна препраща към спомена, който също се реактуализира “сега”. Същността на една вещь (*Dinge*), която се намира в пространството и времето, се разкрива чрез колекцията на всичките ѝ явления. По същество трансценденталното Аз е исторически настроено към миналите явления на една вещь. Но какво да правим с нещо толкова всеобщо нещо (*Sache*) като битието? Как да схванем неговата същност? Хусерл решава този проблем чрез въвеждането на понятието интерсубективност. Освен Аз съществува и Ти,

ако Аз съществува, съществува и Ти, интересубективността се основава на безусловността на Аз-Ти отношението. На първо място в това отношение стои пасивната страна на субективността, отношението тяло-тяло, на първо място възприемаме другия като тяло, което е подобно на нашето, а след това се появява активната страна на това отношение, всеки един обект в пространството и времето ни подбужда и мотивира като това се отнася и за другия Аз. Създаваме активно отношение към съ-съществуващия с нас Аз, започваме да възприемаме другия като личност, споделяме определени идеи, съпричастни сме към телесността и духовността на другото Аз, възникват отношения на взаимност, разбиране и съгласие и така създаваме социална общност тук и сега – едно Аз въздейства върху друго Аз и обратно. В резултат, на което всяко Аз става носител на чужда интенционална духовност. Тялото е условие за съществуването на едно трансцендентално Аз, но субективността се индивидуира чрез духовната активност. Всяко едно Аз има вътрешно съзнание за време. Всеки един човек е уникална “монада”, която има свое начало и ще достигне до своя край. Времето е също и обективно и го преживяваме като предхождаща ни всеобщност (идея). Всяко Аз притежава своя собствена история и може да споделя тази история, може и да приема и наследява историята на други “монади”, които са съществували в миналото. Така заедно с другите Аз-ове, които съ-съществуват с нас и са ни предхождали създаваме интересубективното време. Мисленето се осъществява от конкретни отделни Аз-ове, с които общуваме, а чрез документите и книгите общуваме с предхождащите ни Аз-ове. Наследяваме идеите на други Аз-ове, които са живяли в някакво време (Uhr-Ich), а можем също да ги приемем или отхвърлим. Така създаваме една социално-историческа общност, която ни позволява да разкриваме смисъла на цялостта на съществуващото. “Историята е великият факт на абсолютното битие...”¹⁰, най-метафизичният и най-телеологичният. Същността на историята е традицията и преданието, и целта на трансценденталната субективност е да се включи в определена традиция, да осъществи дадено разбиране. Историята за Хусерл не е обективна, а интересубективна. Тя зависи от интенционалната структура на съзнанието и телеологическата насоченост на монадата към историята на определено съобщество и определен

начин на общуване. Разбира се, за съобщността на философите важна ще е историята на метафизиката и нейното начало. Но за Хайдегер историята е обективна, защото тя е част от обкръжаващия ни свят и е свързана с разположението ни в него, а цел на всяко съзнаващо човешко битие е “въпросът за битието“ и историята на битието. За Хусерл интересубективността е детерминирана от природата, а последната е релативна. И в § 64 на Идеи II твърди, че мисленето може да съществува без природния порядък, понеже духът е абсолютен, всеобщ, ирелативен¹¹. Мисленето предхожда природата и я определя “...и цялото природно съществуване е зависимо от съществуването на абсолютният дух.”¹², но без природата не биха съществували хората като индивидуалности, а от там също и интересубективните общности, и конкретизацията (конституирането) на регионите на битието. Тълкуването и разбирането са продукти на интересубективността. От тук разбираме, че Хусерл също мисли тео-логически и е източник на самата онтология.

Мисленето мисли нещо, но за да го мисли, въпросното нещо трябва да бъде конкретно конституирано, а и въпросното мислене е необходимо да бъде на конкретна личност. Това определено е отстъпление от цялостта, всеобщността и единството, но едновременно с това е търсене на универсалното, фиксирано в понятие. Целта на феноменологията на Хайдегер остава търсенето на смисъла на битието. Но достъпът до битието изобщо, до разбирането на битието, до осмислянето му откъм различието му с биващото може да стане само чрез историята*. Dasein е исторично и екзистира исторично, ... само защото в основата на битието си е времево.”¹³ Човешкото битие се разпростира и случва във времето, преживява нещата вътрешно-времево и по тази причина е исторично. Пълното изтълкуване и разбиране на нещо може да осъществи само чрез историята.

Битието се мисли от един или друг човек в една или друга епоха и така битието присъства в един или друг облик, наследен от историята: ” φύσις, λόγος, ἐν, ἰδέα, οὐσία, ἐνέργεια, Substantialität, Objektivität, Subjektivität, Воля, Воля за власт, Воля за воля.”¹⁴. Всеки път мислителят онищостява отговорите и задава отново въпроса “Какво е съществуващото като такова?”. Питане и дочуване на отговора за “каквината” на съществуващото в цялост е приложението на

метода на Хусерл. Чрез питането и дочуването на отговора мисленето се съгласува с битието, а дочутото е положено в езика. Метафизиката за Хайдегер е едно вечно завръщане към въпроса за цялостта на съществуването, който трябва да бъде зададен от към едно цялостно мислещо същество, присъстващо в определена епоха. Времето налага епохето и изисква ново даване на битието. Същността на битието, положена във времето дава облик на цяла една епоха, а не само на един мислител. Същността на онто-тео-логията стои в хармонията на мислене и битие, на трансцендентално и трансцендентно, на съществуване и същност, на образ и схема, на онтология и теология. Чрез питането мисленето дарява себе си на битието, а чрез отговора битието дава себе си на времето. Именно затова, смята Хаидегер, ние трябва да си спомним история на философията и отново да я изтълкуваме и разберем.

Метафизиката започва своята история като бунт срещу нищото. Нищото, което постоянно присъства като помощник на метафизиката в представянето на смисловите нюанси на битието, лицата на битието. Всичко започва с едното, което трябва да бъде положено в логоса, но едното се прояснява като φύσις и ἀλήθεια, като нарастване (Aufgang) и разкриване (Entbergung). След това присъствието (Anwesenheit) и постоянството (Beständigkeit) се разкриват в смисъла на ουσία, на пребиваване (Verweilens)¹⁵. В началото на философията битието е представено като природа. То разкрива себе си на гърците като φύσις. За да бъде нещо съществуващо, то трябва да излезе, да настъпи в откритостта, да извести за себе си. И обратно, несъществуващото от-стъпва, скрива се, не оповестява себе си, привидно е. Нещо се появява, нещо пътува към осъществяването си, нещо се ражда (Her-vor-bringen). Съществуващото из-хожда от битието. Наличното е дело (Werk) на битието и неговата същност се осъществява като природа, а се полага и поставя като поезис. Две са основните понятия, които са свързани с природата – движението и покоят. Присъстващото се движи към своето осъществяване и получава своето същностно определение когато постигне своя модус, своя ейдос, своя изглед (Aussehen) във видимостта (Schein). Намирайки се в осъществения изглед, нещо е в покой. Покоят е събиране на всички движения на едно място и пред-ставяне на нещо в неговите завършени очертания.

Представеното, изложеното във видимостта е успокоеното в нескри-
тостта, не формално, а реално. Спокойно присъстващо като творение
тук и сега. Видимото в своя истински облик не е привидно. ”Затова
присъствието (Anwesenheit), ουσία, означава ἐνέργεια, същина на
творението (Werk-Wesen)... или произведеното (Werkheit).”¹⁶.
Осъщественото изходящо е завършено в творението, то е приключено
и заключено, притежава собствени граници. Битието, εἶναι, при
Аристотел определя своя висш модус на битийстване по същество
като ἐνέργεια, но ако битието господства като “енергия” – ουσία
попада в различни същности и благодарение на различието метафи-
зиката започва да съществува, в света съществуват (Ὅτι ἐστίν) много
неща, които присъстват, притежават същност, каквина (τι ἐστίν).
Ὅτι ἐστίν Хайдегер определя като наличност, Че е-битие (Daß-Sein),
смята, че това е смисълът на първата същност на Аристотел, τι ἐστίν
е каквина (Was-sein), присъствието във втория смисъл¹⁷. Наличността
и каквината са двата модуса на присъствието, доколкото в тях при-
съствието присъства в пребиваването на даденото и остава в един
само-разкрит ейдос. Преди Аристотел, Платон разбира присъствието
като ἰδέα. Той също развива своята система на основание на разли-
ката между същност и съществуване, проблемът е, че Платон оставя
огромна бездна между присъствието като образец и отделно същест-
вуващото (τόδε τι). И все пак присъствието преминава от “идея”
към “енергия”, а може би има нещо общо в двата модуса на същ-
ността на битието. Платон мисли идеята като доминираща, общото
и образеца, а Аристотел съхранява ейдоса като второстепенно
присъствие в присъстването на присъстващото. И така битието ни е
дадено в два смисъла: битието е присъствието като само-показване
в изгледа и битието е пребиваването на отделно даденото в този
изглед. Присъствието се оказва постоянство, про-дължителност и
пребиваване. Битието, представено първоначално като природа, се
разгръща в идея и действителност. Още в древна Гърция, смята Хай-
дегер, са заложени основните принципи на метафизиката.

По-късно метафизиката преминава от гръцкия свят към латин-
ския, а от там към Средновековието. Идеята се превръща в idea, а
ἐνέργεια в actualitas. Биването на битието се осъществява чрез
модусите му: каквината (was-sein) като идея и наличността (daß-sein)

като енергия. Гръцките понятия идея и енергия са обвързани с единната същност на битието, битието е единство от каквина и наличност. Същността на делото на битието е отпуснатото в откритостта присъствие, сътвореното обърнато към хоризонта. Латинското *actualitas* е обвързано с “действителността” на действителното, което господства в действието и е въввлечено в процеса на действие. Идеята като каквина има характера на вечна причина (*Ur-sache*). Само-разкриващата се, действаща идея прави бивашото пригодно да присъства. На всяко съ-зидание (*Ent-stehen*) на биващо господства съ-произхождение (*Entstammen*) от неговата каквина. Идеята е не-щостта (*Sachheit*) на не-щото (*Sache*), битието в себе си е изконно причинното. *Actualitas* е действителността на действието. Действителността е истинската същност на наличността и в средновековието се говори за една висша действителност, която е първа и последна причина на всичко съществуващо, а това е Бог. Така Средновековието свързва *actualitas* и *causalitas*. Бог е онова същество, което винаги е и не може да не бъде. Бог е онова съществуващо, което във висшия смисъл осъществява същността на битието. Висшето същество е чистата действителност, а в Средновековието под действителност се разбира постоянно изпълненото осъществяване, *actus purus*. Бог е първа и последна причина, а като такава е причина на причинността. Действителността, за Хайдегер, е действие и причиняване, съществуващото е стоящото извън причиняването и имащо собствено място, *ex-sister*. Действието е причината, която може да постави вещта от причината като причинена, изработена, изходяща. Съществуващото се определя от действащото, и на свой ред е действителност. Средновековието поставя Бог като най-висшата действителност, единното, което дава възможност, причинява, обосновава, обединява. Бог е единственото съ-единяващо. Бог-творец е първопричината, която е изначално действаща, негова творба става света, а човекът, който е създаден по образ и подобие на Бог, става деятел-творец в сътворения свят. Същността на битието се превръща в действителност, а основните ѝ характеристики стават благо и причина. Битието е действаща действителност, но за определянето на същността на действието е необходимо и още нещо.

Следващото голямо събитие в историята на метафизиката е превръщането на истината (*Wahrheit*) в достоверност, сигурност (Д.

Зашев) (Gewißheit). Достоверното не е нескритото, това, което се дава в погледа ни като самоизложено. Достоверно е узнатото, а узнатото е представеното и установеното, постигнатото знание в действието. В достоверното знанието знае себе си и това, което постигнато като знание. Човекът е действащо и познаващо същество, сътворено по образ и подобие на Бог. Бог създава и знае това, което е създал, а човек има възможност да узнае сътвореното – света. Бог е образец за действителност и действие, а човекът е сътворената действителност и действие. Узнаването е действие, а “узнаващите същности” са две, но едната е цяло, а другата е част. Човекът може да се причасти към Бог, да стане част от цялото, част от “вечната истина”, само чрез Институцията. В Средновековието само Църквата е тази, която може да свърже част и цяло, да предложи на човека спасение и вечно блаженство, да предостави на човека възможност да даде себе си на Бога и да даде Бог на човека. Но постепенно, човекът придобива увереност в своите собствени сили. Той действа, той узнава, увереността в действията обосновава действителността му. Философията навлиза в нова епоха. Човекът сам съответства на същността на узнатото и от себе си определя каквината на предстоящото. Той преминава към господство над действителността, сам се съгласува с наличното. Човекът възприема действителността като въздействаща (Einwirkende) му и съдействаща (Gewirkte) му в неговото устройване и създаване¹⁸. Действителността се превръща в това, което може да бъде достигната чрез човешкото действие. Всичко може да бъде подложено на въздействие и грижи. Вярата на човека се насочва към неговите собствени сили, той може да постигне всяка същност на съществуващото, да добие знания за божественото и земното. Вярата се насочва към увереност в постигнатата достоверност на знанието. Бог е изгласан от вярата в собствените човешки сили, той не може да бъде положен в представата. Човекът обявява своята независимост от Бог. Сега той е единственият действащ в действителността. Действителността може да бъде постигната и организирана в знанието. Постигането на обективността е възможно благодарение на естествената светлина на разума. През Новото време истината се превръща в достоверност и тази достоверност е мярката, която дава възможност да се вземат решения в съответствено отношение

ние към действителността. Истинно е онова, което човек сам поставя пред себе си и предоставя на самия себе си като представеното, пред-самия него – поставеното. Увереността в представеното е достоверност. Истинно е само предоставеното в представата ясно и отчетливо нещо, което е изчистено от всякакви съмнения. Действителността е представеността, която не дава възможност за съмнение и фалшифициране на представеното, а постоянно го утвърждава. Достоверността е увереността във възприетата и осъзнатата предметност тук и сега, а не там или другаде, частта и цялото се свързват в представата. Но на достоверността е необходимо основание, на което да се опрے и да не зависи от нищо друго.

Втората стъпка през Новото време е утвърждаването на понятието *subiectum*, като тази крачка е дело най-вече на Р. Декарт. В действителност понятието *subiectum* се появява през Средновековието като превод на старогръцкото понятие *ὑποκείμενον*. Но ако в Античната епоха *ὑποκείμενον* е подложеното изложено, по отношение на което ние се изказваме, то в Новото време *subiectum* трябва да стане основание на действителността, това, от което произтичат представите и изказванията (*Aussage*). Постоянното (*Beständigkeit*) в основава стоящото (*Ständigkeit*) заедно с присъствието като противостоящото (*Gegen-ständigkeit*)¹⁹. Положеното като подстоящо се изказва за срещу стоящото. Субектът играе ролята на основа и подлежащо поне в две отношения – логическо: субект-предикатно и гносеологическо: субект-обектно. Субектът полага логоса в твърдението и така става субстрат на всяко предание към (*Zu-sage*) и предание от (*Absage*). Субектът е източник на представите. ”Представата задейства предоставянето на противостоещото на предмета (*Entgegenstehens des Gegenstandes*).”²⁰ Битието в епохата на Новото време е предметната противопоставеност. Сега метафизиката започва да се гносеологизира и логицизира, но по същество се реализира “метафизика на предмета”. Името на битието в споменатата епоха е “предмет”. Предметът е пред мен стоящото противоположено, но представата ми позволява да стоим заедно с обекта, т.е. представата е съ-стояние (*Zusammenstehen*) на същностно единство. Биващото присъства като репрезентация, която се осъществява от субекта. Субектът присъства като *res cogitans* и едновременно с това е представен като *substantia*

finita. Той осъществява репрезентациите, които заместват античната идея. Идеите не съществуват в свръхсетивния свят, а в съзнанието на мислещата субстанция. Репрезентацията дава единството на битието, обединява субект и обект, съединява човек и предмет, подстоящото и противостоящото, част и цяло, премахва противостое-нето на предмета. Предметът е пред-стояние и съдържание. Съдържанието, в своето пред-стоене и против-стоене, е същностно отнесен към установяващата дейност на представата като удостоверяващ процес. Удостоверяващата достоверност е дело на субекта. Представата дава на съзнанието достоверното положение на предмета. Субектът установява, утвърждава и удостоверява съществуващото като такова, а то е противо-поставеното пред-стоящо.

Хайдегер разглежда историята на битието, за да представи единното многообразие на възможности за интерпретация на смисъла на битието. Битието като единно и моментите, които дават единството на цялото. Метафизиката продължава да се развива, защото съществува разлика между битие и биващо, същност и съществуващо, но скоро тази разлика ще бъде заличена от индустриализацията на обществото и стремежа на волята към самата нея. В тази история трябва да стигне до завършващо разрешение, което е обърнато към същността на човека, до своя край или своето начало, защото, ако проблемът за битието вечно се завръща, то можем да кажем, че краят ще бъде и начало, завършващото решение ще даде началото и на нов проблем, нищото ще оттласне мислещото биващо отново към същността.

Единството на действителност и представа, смята Хайдегер, е дадено най-добре във философията на Лайбниц. Лайбниц утвърждава идващата от Р. Декарт пред-става (*perceptio*), но въвежда и нови понятия като: *aperceptio*, *appetitus* и *vis*. Тези понятия дават възможност представата да стане същност на действителността и Кант да премине към способността за въображение като основен принцип на субекта, а следващите философи да утвърдят субективността и волята като същности на биването на биващото. За Лайбниц монадата е субстанцията на вселената, която съществува независимо от първата причина. Монадата дава единството на биващото. Единството съставлява биването на биващото (*Seiendheit des Seienden*), то е собствено

единащото единение на всичко биващо. В съответствие със своето единение, монадата притежава своя действаща пълнота и своя завършеност, като последната е собствено нейна действителност. Монадата като единящо единство на вселената свива (einfaltet) и разгъва (ausgefaltet) единеното. Тя представя и предоставя пребиваващото единящо определено множество, образувайки състояние на единство. Различието на монадите води до там, че едни могат да представят в себе си цялото единство на вселената, а други могат да осъзнават представеното. Вселената е собствено ограничено многообразие, ограничено от причината привела го от възможност в действителност. В хода на развитието на метафизиката субстанцията става все по-независима от причината. Perceptio заявява самата себе си като action (действане) като така определя същностната черта на действителността. Желанието е способността да си представяме. Основанието на постоянното се съдържа в представянето като желание. Желанието води до преход, който позволява да се преминава от една представа към друга. Желанието е устременост към нещо, а стремежът е сила. Силата (Kraft) е същността на биването на биващото, смята Хайдегер. Силата води до изменение, изменението води до ставане на нещо друго (Anderswerden), така че силата е принципът на всяко единяващо единство, чистото действие в неговата същност. Тя е субект и основание, осигуряващо постоянство на биващото в неговото битие. Всеки субект в своето битие се определя от силата, която е същностна черта на всяка представа и всяко желание. Същността на силата е да осигурява единството на биването на биващото. Бог е също субстанция, така че той е върховната монада, първата причина и основен източник на силата. Същността на битието при Лайбниц е представящо-устремящото (vorstellend-anstrebende) се единение, което действено достига до действителното в неговата конкретна действителност. Действителността е устременост и представяне т. е. сила. Сила – това е името, което Лайбниц дава на битието. Силата също е постоянния стремеж за опитване на възможности, което по същество е предразположеност към осъществяване. Предразположеността към осъществяване е тенденция, устременост, към която принадлежи представата. Представящо-устремяващата се устойчивост е същност на биващото. Биването на биващото се

осъществява винаги в действителността, а “възможността” и “необходимостта” са негови модуси. Хайдегер смята, че цялата система на Лайбниц се разкрива в 90-те тезиса на “Монадология” и 24-те тезиса озаглавени “Ratio est in Natura.”. В последното произведение Хайдегер пише, че Лайбниц задава основните принципи на метафизиката, мислейки онтологически. Наличността като такава е въстание срещу нищото. Всяко биващо в наличност е обосновано, то притежава под себе си основателно основание. Битието е причина и основание, единяващо в себе си-произведено в себе си-стоене, а също така е себе си-пред-себе си-пренасяща устременост към себе си самото. Монадите са едновременно субстанции и субекти. Бог е причина и основание на сътворените неща, той про-из-вежда и твори съществуването. Всичко възможно се стреми към съществуване, доколкото притежава основания за това в Бог, без който е невъзможно нещо да достигне до своето осъществяване. Бог е централната монада във философията на Лайбниц. Хайдегер твърди, че Лайбниц мисли Бог онтологически, а не метафизически, защото той е причината на цялото съществуващо и битието²¹. Лайбниц дава нови шрихи на понятието действителност, съществуват само монадите, които са представа и желание. Някои от монадите са способни на аперцепция, т.е. вид представа, която им дава възможност да осъзнават това, което възприемат, една представа, която свързва мисленето и възприятието в едно цяло и повежда философията по пътя на субективността. След Лайбниц следва утвърждаването на субективността като същност на действителността. За Хайдегер субективността е сигурността в самодостоверността на самосъзнанието. Най-сигурното нещо за субективността е присъствието на тук даденото.

В заключение може да се каже, предметът на онто-тео-логията е самото Sein, но онова, което интересува философията е с-МИСЪЛА на битието, а смисъл на нещо съществуващо като цяло може да бъде даден само от едно мислещо същество.

БЕЛЕЖКИ

¹ Вж. **Heidegger, Martin**. Zeit und Sein. – In: Gesamtausgabe, Band 14, Zur Sache des Denkens, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 2007, S. 16.

* Онто-теологията е предмет на изследване от страна на Мартин Хайдегер още от 1927 година в текста му “Феноменология и теология”. Същността на метафизиката е да бъде онтология и теология, доколкото предметът ѝ на изследване е истината за биващото в неговата всеобщност. Онто-теологията е същината на философията (Вж. **Heidegger, M.** Einleitung zu “Was ist Metaphysik“? – In: Heidegger, Martin, Gesamtausgabe, Band 9, Wegmarken, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 1976, S. 379). На въпроса за битието на биващото можем да дадем името онто-теология (Вж. **Heidegger, M.** Kants These über das Sein – In: Цит. съч., 1976, S. 449). Онто-теологията е позитивното съдържание на философията и основанието на нашето мислене. Основание на единната същност на метафизиката (Вж. **Heidegger, M.** Hegels Begriff der Erfahrung-In: Heidegger, Martin, Gesamtausgabe, Band 5, Holzwege, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 1977, S. 195). Онто-теологията е единственото позитивно съдържание на философското мислене и като такава е ноематиката на Мартин Хайдегер. Названието онто-теология или онто-тео-логия се разглежда (освен в цитираните по-долу текстове), и в **Heidegger, Martin.** Gesamtausgabe, Band 32, Hegel Phänomenologie des Geistes, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 1997, S. 140–146, S. 193, S. 209 и др. (от 1930/31); тройното грундиране на метафизиката като логика, тео-логика и онто-логика се споменава и в **Heidegger, Martin.** Die Grundfrage der Philosophie-in: **Heidegger, Martin.** Gesamtausgabe, Band 36/37, Sein und Wahrheit, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 2001, §17–§20, S. 61–76.; онто-теологията е системата отнасяща се към целостта на бытие-то (Sein) в цялост в **Heidegger, Martin.** Gesamtausgabe, Band 42, Schelling: vom Wesen der menschlichen Freiheit (1809), Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 1988, §6–§10, S. 84–143.; употребяваният титул онто-теология изразява смисъла на дисциплината наричана с името метафизика в **Heidegger, Martin.** Das Wesen des Nihilismus, -in: **Heidegger, Martin.** Gesamtausgabe, Band 67, Metaphysik und Nihilismus, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 1999, S. 214–216 и др. Рационалната метафизиката трябва да бъде преодоляна, защото е достигнала края си. Но това по-скоро е констатация. Систематичната метафизика трябва да се преодолее, за да бъде поставена отново. За да бъде изчистена от технологията и произволната воля насочена към самата себе си. Отричането на метафизиката е свързано с ново поставяне на метафизиката. Феноменологическо-херменевтичната онтология на Мартин Хайдегер е апофатична онто-теология (метафизика) – да преодолеем нещо, за да го запазим. Dasein е онова онтично, което трябва да стане онтологично. Dasein трябва да разкрие битието като трансцендентно, да се съ-гласува с него, и за целта е необходимо да запази неговата чистота, за да може да се сбере с него и остави неговия лик

да се яви в една единна хармония между мислене и присъствие. Но преди това трябва да се образува онтологически, за да разкрие и осмисли историята на битието. За това аз смятам, че фундаменталната онтология и онто-теологията вървят заедно. Апофатическият подход към метафизиката е необходим, за да бъде запазена чистотата на трансцендентното свръхсъществуващо за всеки един човек, който ще се осмели да пита за него. Нихилизмът е редуцията, която трябва да бъде извършена по отношение на вече наличното съдържание на метафизиката, за да се върне смисъла на цялото отново в разбирането.

² Вж. **Heidegger, Martin**. Das Ding.-in: Gesamtausgabe, Band 7, Vorträge und Aufsätze, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 2000, S. 168.

³ Вж. **Heidegger, Martin**. Das Ding.-in: Gesamtausgabe, Band 7, Vorträge und Aufsätze, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 2000, S. 179–180.

⁴ Вж. **Heidegger, Martin**. Die onto-theo-logische Verfassung der Metaphysik. – in: Gesamtausgabe, Band 11, Identität und Differenz, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 2006, S. 53.

⁵ Вж. Пак там, S. 56.

⁶ Пак там, S. 63.

⁷ **Heidegger, Martin**. Die onto-theo-logische Verfassung der Metaphysik. – in: Gesamtausgabe, Band 11, Identität und Differenz, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 2006, S. 67.

⁸ **Heidegger, Martin**. Die onto-theo-logische Verfassung der Metaphysik.- in: Gesamtausgabe, Band 11, Identität und Differenz, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 2006, S. 71.

* Айън Томсън смята, че онтотеологическото “основаване на основанията” е грундирано двойно- в онтологически и теологически смисъл (Вж. **Thomson, Iain**. Heidegger on Ontotheology, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, p. 18). Аз смятам, че метафизиката е основана тройно като логика, тео-логика и онто-логика. Онтологията сама по себе си изследва различеното различие, а онто-логията разликата и единството между битие и биващо. Онто-тео-логията може да съществува само тогава, когато притежава цел и основание. Целите на онто-тео-логическото мислене са три – да се изяснят формалните смисли на битието само по себе си, да се конституира конкретно биващото в светлината на битието и да се разгледат отново смислите на преживяното цяло в история на философията.

⁹ Вж. **Husserl, Edmund**. Кризата на европейските науки и трансценденталната феноменология. С., ИК “Критика и Хуманизъм”, §46, с. 185

¹⁰ **Husserl, Edmund**. Gesammelte Werke, Band VIII, Erste Philosophie (1923/24), Zweiter teil, Haag, Martinus Nijhoff, 1959, S. 506.

¹¹ Вж. **Husserl, Edmund**. Collected works, vol. III, Ideas pertaining to a pure phenomenology and to a phenomenological philosophy, Second book, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 1989, §64, p. 311.

¹² Пак там, §64, p. 316.

* Смислът на Бътиѐ-то(Sein) се разкрива единствено при неговата среща с Da-sein. Битието е изначално съ-битие в живота на хората. Откриващо скриващо начало, което губи своята цялост. За разкриването на смисъла на битието е необходимо нещо, което притежава времевостта. Мисленето придава движение на цялото, но формалното цяло губи целостта си. Dasein се бунтува срещу нищото и получава всеобщото като дар, но от там нататък той нещо открива, но и нещо скрива. Необходимо е отново да се събере историята на битието, за да се разкрие неговата цялост в епохите на мисленето му, защото то е едновременно започващо и завършващо начало, изначалното начало (anfängende Anfang) (Вж. **Канавров, В.** За началото и “началото” на Хайдегеровата битийна метафизика. – В: сб. Езикът на битието, Фабер, 2010, с. 48). Реалното е нещо, което присъства във времето т. е. бива мислено като конкретно.

¹³ **Хайдегер, Мартин**. Битие и време, С., АИ “Марин Дринов”, 2004, §72, с. 287.

¹⁴ **Heidegger, Martin**. Die onto-theo-logische Verfassung der Metaphysik. – In: Gesamtausgabe, Band 11, Identität und Differenz, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 2006, S. 73.

¹⁵ Вж. **Heidegger, Martin**. Nietzsche, Zweiter Band, Pfullingen, Günter Neske, 1961, S. 403.

¹⁶ **Heidegger, Martin**. Nietzsche, Zweiter Band, Pfullingen, Günter Neske, 1961, S. 404.

¹⁷ Вж., **Heidegger, Martin**. Nietzsche, Zweiter Band, Pfullingen, Günter Neske, 1961, S. 407.

¹⁸ Вж. **Heidegger, Martin**. Nietzsche, Zweiter Band, Pfullingen, Günter Neske, 1961, S. 423.

¹⁹ Вж. **Heidegger, Martin**. Nietzsche, Zweiter Band, Pfullingen, Günter Neske, 1961, S. 462.

²⁰ Пак там, S. 433.

²¹ Вж. **Heidegger, Martin**. Nietzsche, Zweiter Band, Pfullingen, G. Neske, 1961, S. 448.